

Şerif Hüseyin İsyanı Ve Haşimi Krallığı

İsyanın Fikri, Siyasi ve Fiziki Arka Planı

1789 yılında meydana gelen Fransız İhtilali'yle birlikte dünyaya yayılan milliyetçilik düşüncesi, birçok milleti içinde barındıran Osmanlı Devleti'ne de ulaşmıştı. Osmanlı'nın 18. yy'dan itibaren yaşadığı zayıflama dönemi, Avrupalı devletlerin Ortadoğu'ya yönelik arzularını harekete geçirmişti. Bu düşünceyle birlikte Batılı devletlerin de yönlendirmesiyle, Osmanlı hakimiyetindeki milletler milliyetçilik hareketleri başlatmış, bu uğurda gizli-açık yapılanmalar vücuda getirerek 'millet bilincini' canlandırmaya gayret göstermişlerdir. Osmanlı topraklarının büyük bir bölümünü kaplayan Arap Yarımadası da söz konusu milliyetçilik düşüncesinden etkilenmiştir. Bu anlamda 19. yy'dan itibaren Osmanlı tebaasındaki Araplar, Suriye ve Lübnan başta olmak üzere, milliyetçi fikirleri yaymaya çalışmış, başkent İstanbul'da da bu amaçla çeşitli cemiyetler teşkil etmişlerdir.

Arap milliyetçiliğinin fikir babaları, ağırlıklı olarak Suriyeli aydınlar ve Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde okumuş Hristiyan Lübnanlılardı. Zira Lübnan'daki Hristiyanlar, Ortadoğu'daki diğer Araplara kıyasla Batı ile daha sıkı temas halindeydi. Butros el-Bustani (ki Lübnanlı olup Hristiyan'dı) ve Nasif el-Yazıcı adlı iki Arap milliyetçisi, düşüncelerini kendi millet benlikleri üzerine kurmuşlardı. Nasif el-Yazıcı'nın oğlu olan İbrahim el-Yazıcı gibi Arap milliyetçileri ise, Türklerin Arapları kendi hakimiyetleri altına girmeye zorladığını düşünmekteydi. Bu nedenle Türklerin hakimiyetinden çıkmak için güç birliği yaparak mücadele etmek gerekiyordu. Bu bağlamda Jön Türkler ile İttihat ve Terakki yönetiminin sahip olduğu felsefedeki Türkçü unsurlar, belirli bir ölçüde Arap milliyetçilerinin argümanlarını beslemiştir. 19. yy'ın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'ni Oğuz

Türkleri'ne bağlayan Osmanlı tarih araştırmaları kendisini göstermiş, dilde Türkçeye ağırlık verilerek Arapça ve Farsça'nın etkisinden kurtulma tartışmaları yapılmaya ve edebiyat ile müzik alanlarında Türklük kavramı öne çıkarılmaya başlamıştır. Aynı şekilde Osmanlı aydınlarında Arapları savunanlar bulunsa da, Türklüğü daha fazla ön plana alan ve bu yolda söylemler geliştirenlerin sayısı oldukça fazlaydı. Bu gelişmelerin Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan Araplar üzerinde etkisinin olması kaçınılmazdı. Bununla birlikte Arap milliyetçileri, milliyetçilik düşüncesine sahip kişilerin genel temayülü olduğu üzere, bağımsız Arap devletlerine sahip olmayı ve böylece kendi kültür ve milli benliklerini yaşatmayı arzuluyorlardı. Fakat Müslüman Arapları Osmanlı'dan kopma ve kendi bağımsız devletini kurma hedefine yöneltmek, gayrimüslimleri yönlendirmedi olduğu kadar kolay olmayacaktı. Zira Osmanlı, hilafeti temsil ediyor ve Müslüman toplumlarının bünyesinde barındığı çatıyı oluşturuyordu. Kaldı ki milliyetçilerin, savunuculuğunu yaptığı Türk aleyhtarlığını Müslüman Araplar arasında yaymak için de büyük uğraşlar vermek zorundaydılar. Çünkü bu iddialarını dayandırdıkları, Türklerin hilafeti gasp ettiği ve Arapları asimile ettiği şeklinde tezlerin dayanağı bulunmamaktaydı. Bu noktada devreye propagandanın gücü girmektedir ki, milliyetçiliğin tohumunu atan Fransa ve onu besleyerek kendi siyasi çıkarları için manipüle eden İngiltere, Arap milliyetçilerinin imdadına yetişecekti.

20. yy'ın başlarında, II. Meşrutiyet'ten önce şiddetlenen Arap milliyetçilik hareketi, 1913 yılında Paris'te düzenlenen Paris Arap Kongresi'nde kendisini en somut şekliyle göstermişti. Fransa'nın ev sahipliği yaptığı kongreye, Arap dünyasının birçok bölgesinden Arap milliyetçiliğinin önderleri katılmış, kongre sonucunda milliyetçilikle ilgili önemli kararlar alınmıştı. Bu kişilerin çoğu Aliyye Divan-ı Harb'inde suçlu olarak yargılanmışlardır. Kongrede üzerinde durulacak konular, önceden hazırlanan bir bildiriyle şu şekilde ifade edilmişti:

- 1. Hayat-ı vataniye ve işgale mukavemet**
- 2. Osmanlı ülkesinde Arapların hukuku**
- 3. Adem-i merkeziet esası üzerinde islahatın zaruri olduğu**
- 4. Suriye'den ve Suriye'ye muhaceret.**

Osmanlı Devleti'nin kongreye karşı olmasının ve Fransız Dışışleri nezdinde engellenmesi yönünde girişimlerde bulunmasının yanı sıra, Arap dünyasından da kongreye yönelik kuvvetli tepkiler gelmiştir. Nitekim Medine, Yemen ve Irak'tan protesto amaçlı çekilen telgraflarla kongrenin kesinlikle Arapları temsil etmediği ve ülkeye yabancı güçleri davet etme anlamı taşıdığı belirtilmiştir. 18 Haziran 1913 tarihinde başlayan kongrede aşağıdaki kararlar alınmış ve Paris'teki Osmanlı elçiliği vasıtasıyla Osmanlı Devleti'ne ve diğer büyük devletlere iletilmesi kararlaştırılmıştır:

- 1. Osmanlı Devleti'nde islahatların acil olarak uygulamaya konması elzemdir.**
- 2. Arapların siyasi haklardan istifade etmesi sağlanmalı ve merkezi idareye Türklerle birlikte iştirakleri sağlanmalı.**

3. Arap vilâyetlerinin ihtiyaçları ve bölgenin şartları göz önüne alınarak Âdem-i Merkeziyetçi idareler kurulmalı.

4. Beyrut Islahat Komitesi'nin 13 Ocak 1913 sunduğu ıslahat layihası acilen uygulamaya konmalı.

5. Meclis-i Mebusan'da Arapça geçerli dil olmalı ve Arapça, Arap vilâyetlerinde resmi dil olarak kabul edilmeli.

6. Askerlik hizmeti, Arap vilâyetlerinde zaruret olmadıkça mahalli olmalıdır.

7. Cebel-i Lübnan idaresine gerekli mali yardımlar yapılmalı.

8. Kongre, Osmanlı Ermenilerinin reformcu ve Adem-i Merkeziyetçi taleplerini tasvip eder.

9. Bu kararlar Osmanlı Devleti'ne ve dost devletlere de bildirilecektir.

10. Kongre idare heyeti, Fransa hükümetine konukseverliğinden dolayı teşekkür eder.

Kongrede bu kararların alınmasının ardından, İttihat ve Terakki yönetimi Arap milliyetçileriyle iletişime geçmiş ve Araplara geniş haklar tanıyan bir anlaşma imzalamıştır. Kongrenin ardından Osmanlı yönetimi, Arap milliyetçilerini fikirlerinden vazgeçirebilmek için devletin önemli makamlarına getirmiştir fakat bu, istenilen amaca hizmet etmemiştir. Arap dünyasının önemli bir sesi olan Emir Şekip Arslan da, Osmanlı'nın içerisinde bulunduğu vahim durumda böylesi bir kongrenin toplanmasına karşı olduğunu belirterek kongreye katılmamıştır. Şerif Hüseyin ve sonradan isyana katılacak olan Osmanlı binbaşısı Aziz Ali el-Misrî de kongreye katılmamış ve zamanlama bakımından kongrenin uygunsuz olduğunu hatta hem Osmanlı'ya hem de tüm Doğu'ya yapılmış bir ihanet anlamı taşıdığını belirtmişlerdir. Fakat Şerif Hüseyin'in bu tavrı, yabancı nüfuzunun bertaraf edilmesi amacını taşımamaktaydı. Zira o ilerleyen süreçte, bölgenin bazı

kısımlarında İngiliz ve Fransız nüfuzunu belirli şartlar altında kabul etmiştir. Paris Arap Kongresi, milliyetçi Arapların kendi içlerinde teoride de olsa bir birlik sağlamalarına katkı sağlaması bakımından önemlidir. Kongre sonrasında Osmanlı Devleti'nin söz verdiği ıslahatları yapmaması ise, milliyetçi Arapların propaganda amacıyla sürekli kullanacağı bir bahaneye dönüşmüştür.

I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesinin ardından, milliyetçi Araplar ve özellikle Şerif Hüseyin, savaş ortamının karmaşasından faydalanma fırsatı elde edecekleri zamanı bekleyerek hazırlık yapmışlardır. Osmanlı savaşa girdikten sonra, Cemal Paşa Aralık 1914'te Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na atanarak Suriye'ye gitmiştir. Cemal Paşa, Şerif Hüseyin'den oğullarından birini yardımcı kuvvetlerle birlikte Kanal Seferi'ne katılmak üzere Hicaz valisi Vehip Bey'le göndermesini talep etmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti, Rusya, İngiltere ve Fransa'ya karşı cihad ilan etmiş ve bunun mukaddes bölgelere duyurularak Hicaz'dan asker gönderilmesini istemiştir. Şerif Hüseyin bu isteği şu şekilde cevaplamıştır:

“Cihad ilan edilmesi ve asker gönderilebilmesi için, öncelikle Arapların istedikleri hakları elde edecekleri konusunda ikna edilmeleri gerekir. Bunun için öncelikle siyasi suçlular hakkında genel af çıkarılmalı ve Suriye ile Irak'ta adem-i merkeziyet yönetimi ilan edilmelidir. Mekke'deki şeriflik yönetiminin, Sultan Selim zamanından beri kabul edilip miras yoluyla aktarılan hakları yeniden tanınmalı ve şerifliğin babadan oğula geçeceği benimsenmelidir. Bunlar yapıldığı takdirde Arap milleti üzerine düşeni sadaktle yerine getirecek, Suriye'de bulunan Emir Faysal'ın yanına yeni askerler gönderilecektir. Ayrıca Emir Hüseyin, Hicaz'ın doğusundaki her türlü düşman hareketine son verdikten sonra, oğullarından bir tanesini Irak cephesine gönderecektir. Bu arada devletin İbn Reşid'i cihada katılması için teşvik etmesi lazımdır. Bu şartlar yerine getirilmediği takdirde, daha önce girilmemesi ve ilan edilmemesi için tavsiyede buldukları bir savaşa Arapların katılması beklenmemelidir. Bu durumda Arapların tek yapacağı, devletin galip gelmesi için dua etmek olacaktır.”

Bu cevap üzerine Cemal Paşa, Şerif Hüseyin'i o sırada Suriye'de yanında bulunan oğlu Emir Faysal'ı bir daha görememekle tehdit etmiş, Şerif Hüseyin de bunun üzerine oğlunun Mekke'ye dönmesine karşılık yardımcı kuvvet göndereceğine söz vermiştir. Akabinde oğlu Emir Ali'yi Hicaz Sefer Kuvvetleri'yle Mekke'den Medine'ye göndermiş, ancak Şerif Hüseyin'in emri gereği Emir Ali, Medine'den ileri gitmeyerek Kanal Seferi'ne katılmamıştır.

İngilizlerin Şerif Hüseyin'le Temasa Geçmesi ve İsyan Desteği

I. Dünya Savaşı'nın başlamasından itibaren isyan hazırlıklarına fiili olarak başlayan Şerif Hüseyin, isyanını destekleyecek ve başarıya ulaştıracak güç olarak İngiltere'yi görmekteydi. Bu nedenle Şerif Hüseyin, İngiltere ile temasa geçerek isyan konusundaki düşüncelerini almak istedi. Şerif Hüseyin'in isyan faaliyetlerinde oğlu Abdullah'ın önemli rolü vardı. Zira Abdullah, babasından daha önce askeri bir isyanın gerekli olduğuna inanmaya başlamıştı. Emir Abdullah 1914'te Kahire'de bulunan İngiltere'nin Mısır Yüksek

Komiseri Lord Kitchener'la görüşmüş, bu görüşmede Doğu işlerinden sorumlu İngiliz diplomat Ronald Storrs da yer almıştı. Görüşmesirasında Abdullah, Kitchener'a bağımsızlık planlarından bahsetmiş ve İngiltere'den destek alıp alamayacaklarını öğrenmek istemişti. Ancak Ronald Storrs, Şerif Hüseyin'in elinde bulunan silahların yeterli olacağını söyleyerek Emir Abdullah'ı geçiştirmiştir. Nisan 1914'te Abdullah, Kahire'de Storrs'la tekrar bir araya gelmiş ve Storrs'a İngiliz hükümetinden kesin bir yanıt beklediklerini söylemiştir. Bu görüşmeden sonra Kitchener, Şerif Hüseyin'in ciddiyetini ve onunla işbirliği yapmanın önemini anlamıştı. İngiltere'nin Şerif Hüseyin'le ilk etapta açıktan iletişime geçmemesinin nedeni, Osmanlı Devleti ile ilişkilerinin devam ediyor olması ve bu tür bir iletişim nedeniyle tepki çekmek istememesiydi. Diğer yandan İngiltere, Şerif Hüseyin'in Arapları ne düzeyde temsil ettiğinden emin değildi. Aynı şekilde Temmuz 1914'te, bu sefer Lord Kitchener tarafından Emir Abdullah'la iletişim kurulmuş, bu ise Şerif Hüseyin nezdinde İngiltere açısından olumlu bir etki oluşturmuştur. İlerleyen süreçte 1914 yılının sonunda Sir Arthur Henry McMahon Mısır Yüksek Komiserliği'ne atanmıştır. Bu sıralarda Osmanlı-İngiltere ilişkileri kopma noktasına gelmiş bulunmaktaydı. Henry McMahon'ın Mısır Yüksek Komiserliği'ne getirilmesiyle birlikte İngiltere ve Şerif Hüseyin arasında sıkı bir pazarlığa girilmiş, isyanda İngiltere'nin ne kadar destekte bulunacağı, isyan sonrasında kurulacak Arap devletinin sınırlarının neresi olacağı gibi konular iki taraf arasında tartışılmıştır. Yine bu görüşmeler esnasında Şerif Hüseyin ve Cemal Paşa arasında da yazışmalar devam etmekte, Şerif Hüseyin İkinci Kanal Seferi'ne asker göndereceğine dair Cemal Paşa'ya güvence vermekteydi. 1915 yılının ikinci yarısında başlayan ve tarihe Şerif Hüseyin- McMahon Yazışmaları olarak geçen bu iletişim süreci, ilerleyen bölümlerde detaylı olarak ele alınacaktır.

Bu bağlamda, 16 Mayıs 1916 tarihinde İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalanan Sykes-Picot Anlaşması, bölgenin geleceği açısından büyük güçlerin nasıl bir plan tasarladığını ortaya koymaktadır. Osmanlı Devleti'nin paylaşılmasını öngören bu anlaşmaya göre Rusya; Musul ve Ürdün'ü kapsayan bağımsız bir Arap devleti kurulmasını kabul etmekteydi. Yine Rusya Adana, Antakya, Lazkiye, Suriye kıyıları ve Lübnan'da Fransa'nın; Musul dışındaki Irak bölgesinde İngiltere'nin istediği gibi bir idare şekli kurmasını kabul ediyordu. Karşılığında ise Rusya, Erzurum, Van, Bitlis ile Muş ve Siirt arasında kalan bölgeyi ve Trabzon'un batısında sonradan tespit edilecek bir noktaya kadar olan alanı alacaktı. Kayseri, Aladağ, Akdağ, Yıldızdağ, Zara, Eğin ve Harput arasında kalan bölge de, sınırları sonradan tespit edilmek üzere Fransa'ya veriliyordu. Filistin'de ise Şerif Hüseyin ve müttefik devletler tarafından kararlaştırılacak uluslararası bir yönetim kurulacaktı. Şerif Hüseyin, Sykes-Picot Anlaşması'nın ayrıntılarını bilmemekteydi. Bu nedenle, İngiltere ile arasında büyük bir sorun teşkil eden Suriye konusunda ileride kuracağı Arap devleti topraklarına burayı katabileceğini düşünse de, aslında İngiltere bu toprakları Fransa'ya vereceğini vaat etmişti. Diğer yandan ise İngiltere, Şerif Hüseyin'in Suriye'de bir Fransız yönetimini kabul etmeyeceğini biliyor, Fransa'nın bu topraklarda hoş karşılanmayı ummaması gerektiğini düşünüyordu. Tüm bu nedenlerden dolayı Henry McMahon, Sykes-Picot Anlaşması'nın içeriğinden Arapların haberdar edilmemesini istemiştir. Anlaşmanın içeriğini tüm dünya ve Şerif Hüseyin, Rus Bolşeviklerinin müttefik gizli anlaşmalarını açıklamaları sonrasında öğrenmiştir.

İsyan ve Haşimi Krallığı'nın Kurulması

1908'den 1914'e kadarki sürede Şerif Hüseyin, Mekke Emirliği'ni güçlendirme ve topraklarını genişletme siyaseti izlemiştir. 1916 yılına gelindiğinde, isyan için hazırlıklar tamamlanmış ve artık hareketin başlamasına ramak kalmıştı. Şerif Hüseyin'in oğlu Emir Ali, Osmanlı Devleti'nin asker desteği karşılığında kendilerine silah ve para vereceğini, bu silah ve paraya el koyabileceklerini düşünüyordu. Bununla beraber isyanın, hem sıcak mevsim olması hem de Osmanlı birliklerinin bu tarihe kadar zayıflamış olacağından dolayı, yazın başlaması gerektiğine inanıyordu. Şerif Hüseyin'in McMahon'a yazdığı 18 Nisan 1916 tarihli bir mektupta ise, "gasıp" olarak bahsettiği Türklerin Hicaz'ı son derece önemli gördüklerini, isyan ettiklerini duyunca bütün enerjilerini kendilerine yönelteceklerini ve onlara en kötü düşmanları gibi muamele edeceklerini söylemiştir. Bu yüzden Türklere zorluk çıkarmak için Suriye- Hicaz demiryolunu tahrip etmek amacıyla bütün hazırlıklarını yaptıklarını, Türkleri kendileri açısından savaşa daha uygun olan sıcak bölgelere çekerek, silah dışındaki tüm üstünlüklerini ellerinden almayı hedeflediklerini aktarmaktadır.

İsyan için İngiltere'den gerekli yardımların alınması ve son hazırlıkların da tamamlanmasının ardından, Haziran ayından itibaren Şerif Hüseyin ve oğullarının

kontrolündeki kuvvetler Osmanlı birliklerine saldırmış ve demiryolu hatlarına zarar vermeye başlamıştı. İsyân 10 Haziran 1916 tarihinde başlamış, Şerif Hüseyin 27 Haziran 1916 tarihinde ise, İngiltere'nin kontrolünde hazırlanan resmi İsyân Beyannamesi'ni ilan ederek, Osmanlı Devleti'ne karşı isyân bayrağını çekmiştir. İsyân Beyannamesi'nin tam metni şu şekildedir:

“Bismillâhirrahmânirrahîm

“Rabbimiz! Kavmimizle bizim aramızda hak ile hüküm ver. Sen, hüküm verenlerin en hayırlısısın.” (Araf Suresi, 7/89)

Tarihe vakıf olanlar pekala bilirler ki, İslâm birliğinin tarsin ve takviyesi için İslâm ümera ve hükkamından ‘Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye’ye ilk olarak biat edenler, Mekke-i Mükerreme emirleridir.

Salâtîn-i Âl-i Osman (tâbe serâhum ve ceala dâru’l huldî mesvâhum) hazerâtının ‘Kitabullah’ ve ‘Sünnet-i Resulullah’ı icra ve tenfiz-i ahkâmı hususundaki temessükleri ve bu uğurda ifna-yı vücud etmeleri dolayısıyla mezkur ‘Arap Ümerası’ tâbiyette devam eylediler. Hatta 1327 (1909) senesinde ben bizzat Araplardan müteşekkil bir kuvvetle Arapların üzerine hareket ederek Devlet-i Osmaniyye’nin şeref ve haysiyetini muhafaza için ‘Ebhâ’nın muhasarasını kaldırmaya çalıştım ve ertesi sene aynı maksatla oğullarımdan birisinin kumandasında o hareketi icra eyledim ve cümlece malum olan büyük gayeden ayrılmadım. ‘İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin zuhuruyla devlet işlerini eline alması ve esas itibarıyla kötü idaresi dahilî ve haricî birçok karışıklıkların ortaya çıkmasına ve herkesin bildiği üzere, birçok muharebelere sebebiyet vermiş, azamet ve şevket-i devleti haleldar eylemiş, bilhassa son harbe gereksiz atılmakla devleti gayet tehlikeli bir vaziyete sürüklemiştir ki, izahtan müstağnidir. Aynı zamanda bütün ehl-i İslâm’ın Devlet-i İslamiyye hakkında fütur getirmelerini, ye’s ve kedere düşmelerini görmeyi arzu etmiyoruz. Memleketin bakiyesinde kalan müslim ve gayrimüslim ahalinin bir kısmı salb ve idam ve bir kısmı memlekette sürülerek, kovularak Osmanlı mevcudiyetinin birliği bozulmuş ve bu suretle ahali malından, canından mahrum bırakılmıştır. Bu son muharebe sebebiyle ‘Arazi-yi Mukaddese’ ahalisinin çektikleri müzayaka o kadar büyüktür ki, orta halli olanlar evlerinin kapı ve pencerelerini ve bütün ev eşyasını sattıktan sonra nihayet damındaki tahtalarını da satmaya mecbur olmuşlardır.

İttihatçılar bu kadarla da iktifa etmeyerek Saltanat-ı Seniyye-i Osmaniyye ile bütün Müslümanların arasında yegane bağ olan ‘Kitabullah’ ve ‘Sünneti Seniyye’yi ihlale cüret eylemişler ve ‘Saltanat-ı Seniyye’ payitahtında Sadrazam, Şeyhülislam ve bütün vezirler ve âyânın gözü önünde yayınlanan ‘İçtihad’ gazetesi, Siyer-i Nebeviyye’yi şen’î tabirlerle tahkirden çekinmediği gibi, itiraza uğramadığından cüret alarak ‘Âyât-ı Kur’aniyye’yi ilgadan dahi çekinmemiş, ‘Erkeğe kadının payının iki misli miras vardır’(Nisa Suresi, 4/11) nass-ı celilesini istihfaf ederek, mirasta eşitliği terviç eylemiştir. Bunlara ilave olarak İslamiyet’in beş esasından birini yıkmaya kalkışmışlardır. Şöyle ki: ‘Mekke-i Mükerreme’, ‘Medine-i Münevvere’ ve ‘Şam’da bulunan Müslüman askerlerinin Ramazan’da oruç tutmamalarını emrederek bu babdaki: ‘Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder.’(Bakara Suresi, 2/184) sarîh ayetini ve

buna benzer birçok İslami esasları yıkmak ve münker olan şeyleri iltizam etmekten çekinmemişlerdir. Şevketlü Sultanu'l Muazzam Hazretleri'nin bütün haklarını gasp ile mabeyn-i hümayunlarına bir baş katip veya baş mabeynci seçmek ve tayin etmek hakkında 'Zat-ı Şahane'lerini menettikleri gibi, bütün Müslümanların işlerine bakmak hakkından dahi mahrum ederek 'Hilafet'in şartlarından iskat eylemişlerdir ki; bütün Müslümanlar bu şenaatten muğberdirler. Bu, şeriata aykırı işler karşısında şimdiye kadar hüsnü teviller, tecahüllerle görünmemiz, sırf Âlem-i İslam içine ihtilaf ve tefrika tohumları ekmek maksadıyla idi.

Devlet-i Âliye-i Osmaniye'nin idaresi Enver ve Cemal Paşalarla Talat Bey'in ellerinde buldukları hakkındaki sır meydana çıktı. İstediklerini yaparlar, dilediklerini yaptırırlar. Buna açık delil 'Mekke Mahkeme-i Şer'iyyesi Kadısı'na gelen bir emirde kadı huzurunda şahadetlerini dinlemek ve hakim huzurunda yazılmayan tezkiyenamelerin kabul edilmemesini ifade etmektedir ki, Kur'an-ı Kerim'de açıkça beyan olunduğu üzere Müslümanlar arasındaki tezkiye bahsi keenlemyekün ad ve itibar edilmiştir. Bunların hepsinden başka diğer taraftan büyük İslam alimleri tarafından Arap'ın büyüklerinden Emir Ömer el-Cezâirî, Emir Raif el-Şehâbî, Şefik Bey el-Müeyyed, Şükrü Bey el-Aselî, Abdülvehhab ve Tefvik Bey el-Besat, Abdülhamit Zehravî Abdülgani el-Arîsî gibi kimselerin bir anda salp ve idamı icra ediliyor, en ziyade katı kalbe malik olanlarca bile icra ve tatbiki güç görünen bu fiilleri icrada bir nevi mazeret bulsam bile habasetten, günahattan ârî ve berî olan bilumum aileleri fertlerinin kadın ve erkeğinden en küçük çocuklarına varıncaya kadar yurtlarından, memleketlerinden ihracı ve sürgünü ile başlarına gelen felaket üzerine daha büyük bir musibet ilavesinde ne mana verilir? Aile reislerinin her ne sebeple olursa olsun idamları cezası o haneleri cezalandırmaya kafi iken ikinci bir ceza şekline mana bulunmadığı aşikardır. 'Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez.' (Enam Suresi, 6/164) ayet-i celîlesi kat'î bir delildir. Bu ikinci cinayeti de bir siyasi sebebe atfederek makul görsek dahi reislerini kaybeden ailelerin mal ve mülklerinin müsaderesine ne demek icap eder! Bu ef'al ve harekâta sükut etsek bile meşhur mücahit 'Emir Abdülkadir el-Cezâyirî' kerimesinin tahkir ve tezliline ne mana ve ne sebep bulunabilir?!

İttihatçuların harekât ve fiillerinden bazılarını zikir ve tâdâd ettik. Bunları insanlık alemine ve bütün ehl-i imana arz ediyoruz. Bu hususta icap eden hükmü versinler. Bunların

İslamiyet hakkındaki itikatlarının ne derecede bulunduğunu anlamak için aşağıdaki vakayı arz ediyoruz: Mekke halkının istiklal talebiyle ayaklandığı sırada askerlerinin 'Kale-i Ciyad'dan Müslümanların kiblesi ve Müminlerin Kâbe'si olan 'Beytullah'a attıkları toplardan çıkan iki mermiden birisini 'Hacerü'l Esved' üstüne bir buçuk arşın, diğerini de bundan üç buçuk arşın mesafeye isabet ettirmişlerdir.

Aynı sebeple 'Süt-re-i Şerif' de ateş aldığından bütün halk 'Kâbe-i Muazzama' kapısını açarak ve üstüne çıkarak yangını söndürmek mecburiyetinde kalmışlardır. Halbuki onların askerleri bunlarla iktifa etmeyip muttasıl 'Makam-ı İbrahim' ve 'Mescid-i Şerif'i hedef ittihaz etmekten çekinmemişler ve her gün üç-dört kişinin katline sebep olmuşlardır ki, bütün halk günlerce mescide yanaşmaktan mahrum olmuşlardır. Mescid ve Kâbe'ye hürmet ve tazim yerine istihfafla mukabele eden bu gibi adamların neye müstehak olduklarını bütün Şark ve Garp Müslümanların reyine bırakıyoruz. Fakat İslam dini ve kavmimizin mukadderatını İttihatçıların elinde oyuncak olarak bırakamayız. Cenab-ı Hak milletimize teyakkuz ve intihab ihsan buyurdu ve binnetice milletimiz kendi çalışmasıyla istiklalini temin eylemiş ve musallat olan İttihat memurları ile kuvvetlerinden memleketi temizledikten sonra hiçbir harici kuvvetin tesirine istinat etmeyerek tam ve mutlak bir istiklal ile müstakil olmuşlardır.

İttihat ve Terakki mütegalibelerinin zulmüyle âh u enîn içinde kalan memleketlerden ayrılarak nusrat-ı din-i İslam ve i'lâ-yı kelimetullah hedefi dahilinde ileri doğru harekete başladık. İslam şeriatına mülayim ve muvafık her türlü fen ve ilimler iktibas olunacak ve medeniyet yolunda azm ü cezm ile yürünecektir. Rica ve ümit ederiz ki, bütün İslam âlemi kardeşlerimiz vacibi ifa için, vaki olan şu hareketimizi kardeşlik takviyesi ile takviye buyurarak bize iştirak ederler ve gerekli gördüğümüz şu vazifenin eda ve ifasına yardım eylerler. Ellerimizi Cenab-ı Rabbü'l erbaba kaldırarak Tevfik ve hidayetle bilimum ehl-i İslam için hayırlı olmamızı 'Resulü melikü'l vehbab' hürmetine istirham eyleriz. Vehüve hasbuna ve ni'me'n nasîr.

Fî 25 Şaban 1334 (27 Haziran 1916)

Emir ve Şerif-i Mekke-i Mükerrreme

Hüseyin bin Ali"

İsyan Beyannamesi'nde açıkladığı sebeplere ek olarak Şerif Hüseyin, kendi destekçilerinde dahi birinci beyanname sebebiyle yanlış telkinler oluştuğunu görmüş ve 9 Eylül 1916 tarihinde Müslümanlara hitaben bir manifesto yayınlarak yanına destekçi çekmeye çalışmıştır. Söz konusu manifestoda şu ifadeler yer almıştır:

"Bismillâhirrahmânirrahîm

'Fein tevellev fekülü'shedû biennâ müslimûn.'

'Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, deyin ki: 'Şahit olun, biz Müslümanlarız.'" (Âl-i İmran Suresi, 3/64)

Birinci beyannamede izah edilen sebeplere istinaden kıyam eden Hicazlıların gayet ve fikirlerinde, bazılarınca tereddüt hâsil olabilmesi ihtimalini def için seçkin kimseler ve bilhassa Müslümanlara karşı bu ikinci beyannameyi de neşr ve ilana lüzum gördük. Daha açık ve pek yeni delil ve maddeler göstererek maksadımızı tamamıyla açıklıyoruz.

Şöyle ki:

Gerek Müslümanların bilcümle mütefekkirleri, gerek Osmanlı tebaasının görüş sahibi olanları ve gerekse bütün dünyanın izan ve anlayış sahipleri Osmanlı Devleti'nin Umumi Harp'e girmiş olmasına aşağıdaki sebeplerden dolayı razı değillerdir:

Birinci sebep dâhilidir; o da Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin 'Trablusgarp' ve 'Balkan' muharebelerinden pek yakın zamanda çıktığı için askerî ve malî kuvvetlerine büyük bir ziyan arız olmuş ve istinadının merkezi olan millet, hayliden hayliye zaafa uğramıştır. Esasen Osmanlı milleti askerlerinin memleketine avdet ve çoluk çocuklarının iaşesi için çalışmaya başlar başlamaz birbiri arkasından tekrar silah altına çağırılması bu millet için daimi bir felaket olmuştur. Umumi harp ise, diğer harplere kıyas kabul etmeyecek derecede korkunç ve tahripkâr olduğundan, zayıf bir millet üzerine masraf yükleyerek böyle mühlik bir harbe Osmanlı Devleti'ni sevk etmek akıl işi değildi.

İkinci sebep haricîdir. O da İttihat Hükümeti'nin harp eden taraflardan seçtiği cihete aittir. Osmanlı Devleti bir İslâm Devleti'dir. Harita-i âlemde işgal ettiği mevkii mühim ve geniş ve sahilleri pek çoktur. Bunun için öteden beri "Âl-i Osman-ı Selâtin-i İzâm"ın meslekleri veçhile tebaanın büyük bir kısmı Müslüman ve denizlere hâkim olan devletlere meyletmesi, siyasete daha muvafık idi. İttihat Hükümeti memleketi dar, hayal ve tamarı çok olan tarafla harbe girince Müslümanların ileri görüşlülere, beklenen kötü neticeleri görerek İttihatçılık hareketinden yüz çevirdiler. Hatta harp hakkındaki fikrim telgrafla sorulduğu zaman, tarafımdan izah olunarak icabı yerine getirilmiştir ki, cevaben çektiğim o telgraf, devlete karşı iyi niyet ve sadakatime ve İslâm'ın şeref ve haysiyetini korumak hususundaki maksadıma açık bir delildir. İşte bizim vaktiyle de dediğimiz üzere, korktuklarımız ortaya çıkmaya başlamıştır. Bugün Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki hudutları aşağı yukarı İstanbul surlarıdır.

Rus ordularının öncüleri Sivas ve Musul vilâyetlerinde Osmanlı halkını çiğnemeye başlamıştır. İngilizler de Basra vilâyeti ile Bağdat vilâyetinin bir kısmını işgal ettikleri gibi, el-Ariş Çölü'nde binlerce Osmanlı esirini sürüp götürüyorlar. Şüphe yok ki; bu durumu tetkik ve devam etmekte bulunan harbin neticelerini düşünenler, şu iki neticeyi görürler ki: Birisi; harita-yı âlemden silinip mahvolmak, diğeri, bu mahvolmadan kurtulmanın çarelerini bulmak. Bu babdaki araştırma, münakaşa ve düşünceleri ve icap eden cevabı vermek hususunu bütün İslam âlemine terk ederiz. Tehlikeler vatani kuşatmadan evvel vaki olan ayaklanmamız meşru ve gerekliydi. Mütegalibeler elinde oyuncak olan Osmanlı Devleti'ne bağlı kaldığımız takdirde devlete faydalı olacağımız muhakkak olsa, yerimizden kımıldamaz ve her türlü meşakkate tahammül ederek sabreylerdik. Fakat kat'iyyen fayda muhtemel değildir. Çünkü bizleri yürütmek istedikleri yoldan gitsek, diğer milletlerin

uğradığı izmihlale bizim de düşeceğimiz katidir. Esasen bu devletin mahvına ve Anadolu ahalsinin perişanlığına münhasıran sebep olan “İttihat ve Terakki Mütegalibesı”dır. Onlar da Enver, Cemal, Talat ve hempalarıdır.

Osmanlı Devleti'nin esas siyaset yolu büyük Osmanlı ricalinin tesis ettikleri siyaset yoludur ki, İngiltere ve Fransa hükümetleri ile daimi bir dostluktan ibarettir. Tarihten sabit olduğu üzere, devletimize büyük faydalar temin eden bu siyasetten ayrılmaya yegâne sebep, İttihat ve Terakki'nin ileri gelenleridir. Evet, biz bu İttihat ve Terakki reislerine karşı kıyam ettik ve buğz u adavet izhar eyledik. Bu düşmanlığımız yalnız Enver, Cemal, Talat ve hempalarına karşıdır. Bizim bu düşmanlığımıza her Müslüman iştirak eder, hatta Hanedan-ı Saltanat dahi kalben bizimle beraberdir. Bu babda delil, şehit Veliahd-ı Saltanat Yusuf İzzettin Efendi hakkındaki zalimane tecavüzdür. Devlet bu mütegalibenin yanlış maksatlarına ve kötü niyetlerine kurban oluyor. Biz bunlardan Allah'a sığınırız. İttihatçıların bizim için intibah ve gayret gerektiren diğer bir hareketini daha Müslümanların nazarlarına arz ediyoruz:

Şam'da mutlak bir surette hâkim olan Cemal Paşa orada bir kulüp teşkil ederek bu kulüpte kendisi ve maiyetindeki askerlere verilen ziyafette Müslüman kadınlar sâkilik etmiş ve nutuklar irat ve teati olunmuştur. Bir kere düşünelim ki, Kur'an-ı Kerim'de, Nûr Suresi'nde kadınlara dair mevcut olan kati ilahî naslara nazaran Cemal Paşa'nın şu hareketi, pek açık bir surette delalet etmez mi ki, bu mütegalibenin İslâm Şeriatı ve Arap adetlerine kat'iyen hürmetleri yoktur. İşte yukarıda bu mütegalibenin ahvalini teşrih ile Osmanlı beldeleri ve İslâm memleketlerinde mevcut Müslümanların heyet-i umumiyesine vaaz ve nasihat eder ve bu bâğî zümrenin maksatları için o ilahi emir ve yasakları tebdil ve tahkir etmelerine yardım etmemeyi rica eyleriz. Allah'a asi olana itaat olunamaz. Bunların harekâtını her kim eliyle, diliyle ve kalbiyle değiştirmeye muktedir ise yapmalıdır. Bunların harekâtını tasvip edenler varsa, onların da delillerini dinlemeye hazırız. Vesselâmu alâ menittebe'a'l hüda"

Şerif Hüseyin'in İsyân Beyannamesi'nde öne çıkan noktalar şunlardır:

– *İttihat ve Terakki'ye dini sebeplerle yönelttiği suçlamalar.*

– *Şerif Hüseyin, İttihat ve Terakki yönetiminin Osmanlı'yı felakete sürüklediğini düşünmekte, bu bağlamda İttihat ve Terakki yönetimiyle saltanat arasında ayırım yapmaktaydı. İttihat ve Terakki içerisinde asıl sorumlu olarak ise Enver ve Cemal Paşalar ve Talat Bey'i görmekteydi.*

– *Aliyye-i Divan-ı Harb-i Örfi'de yargılanan Araplara yönelik yapılan idamlar. Şerif Hüseyin bu idamları bahane olarak kullanmıştır, zira söz konusu idamlar Şerif Hüseyin'in oğlu vasıtasıyla İngilizlerle iletişime geçtiği yıl olan 1914'ten sonra gerçekleşmiştir. Bu nedenle söz konusu idamlar, Şerif Hüseyin açısından destekleyici bir sebep olarak gösterilebilecek olsa da, isyanın temel sebebini teşkil edemez. Nitekim isyan hazırlıkları, idamların gerçekleştiği tarihten öncesinde başlamış bulunmaktaydı.*

– Şerif Hüseyin, İttihat ve Terakki yönetiminin ‘suçlarını’ açıklayarak, mevcut Osmanlı yönetimine karşı çıkmanın tüm Müslümanların boynunun borcu olduğunu söylüyor ve kendisine destek vermeleri için Müslümanlara çağrı yapıyordu. Ancak bu iddialara gerekçe oluşturacak sebeplerin, isyan tarihinden birkaç yıl önce de bulunmasına rağmen Şerif Hüseyin’in I. Dünya Savaşı’nın ortasına, 1916’ya kadar beklemiş olması iddialarıyla çelişki arz etmektedir.

İsyanın başlamasının ardından Şerif Hüseyin, İngiltere’nin de desteğiyle askeri kazanımlar elde etmeye başlamıştır. Osmanlı karakollarını ele geçiren Şerif Hüseyin, üçüncü gün gerçekleşen Cidde kuşatması esnasında İngiliz donanmasının yardımıyla Cidde’yi ele geçirmiştir. İngiltere, askeri yardımlarının yanında propaganda faaliyetleriyle de Şerif Hüseyin’i desteklemiş ve bu amaç doğrultusunda isyandan yaklaşık bir ay sonra “Hicaz için El Kitabı”nı yayınlamıştır.

Yukarıda bahsi geçen Arap milliyetçi örgütlerine mensup kişiler, isyanın başlamasının ardından Şerif Hüseyin’e desteklerini açıklamışlardır. Bu kişilerin arasında başta İzzet Paşa el-Abid, Refik el-Azm ve Reşid Rıza olmak üzere birçok isim sayılabilir. Sürgündeki çok sayıda İttihat ve Terakki muhalifi de bu isyanı desteklemiştir. Şerif Hüseyin’in destekçilerinden biri olan Aziz Ali el-Mısri, Eylül 1916’da Kahire’ye gelmiş ve oradan da Hicaz’a geçtiğinde Şerif Hüseyin tarafından Harp Bakanı görevine atanarak isyan ordularını yönetmiştir. Yine Şerif Hüseyin’in askeri idarecilerinin arasında, Nuri Bey el-Said ve Cafer el-Askeri gibi Osmanlı ordularından ayrılmış subaylar bulunmaktadır. İngilizlerin desteğiyle kurulan dört ordunun başına Şerif Hüseyin’in oğulları geçirilmiştir. Kuzey Ordusu Komutanlığı’na Emir Faysal, Güney Ordusu Komutanlığı’na Emir Ali, Doğu Ordusu Komutanlığı’na Emir Abdullah ve Orta Bölge Ordusu Komutanlığı’na Emir Zeyd atanmıştır. Ordulardaki subaylar Irak, Mısır, Suriye ve Filistinlilerden, erlerin büyük kısmı ise bedevi Araplardan müteşekkildir. Silahlar ise Şerif Hüseyin-McMahon pazarlığı uyarınca İngiltere tarafından tedarik edilmiştir.

2 Kasım 1916 tarihinde Şerif Hüseyin, Bakanlar Kurulu'nun teşkilini müteakip, kendisini Arap Ülkelerinin Kralı ilan etmiştir. Ardından Mekke uleması ve Hicaz eşrafı 4 Kasım 1916'da Şerif Hüseyin'e biat etmiş ve böylece Şerif Hüseyin Hicaz Haşimi Kralı olmuştur. Bu durum müttefik devletlere bildirilmiş, İngiltere, Fransa ve İtalya Şerif Hüseyin'i Hicaz Kralı olarak tanıdıklarına dair haberlere gazetelerinde yer vermişlerdir. Şerif Hüseyin, devletin bayrağı olarak beyaz, siyah, yeşil ve kırmızı renklerden oluşan bir bayrak seçmiş, ardından kendi adını taşıyan Haşimi Dinarı ve Haşimi Riyalı isimli sikke ve paralar bastırmıştır. İlk baskısı 15 Ağustos 1916'da yapılan Cenedu'l Kible gazetesinin çıkarılması emrini veren Şerif Hüseyin, Devlet Polis İdaresi, Acil Davalar Mahkemesi ve Temyiz Mahkemesi kurdurmuştur. Yine Haşimi Devleti için posta ve telgraf pulları bastırılmış ve eğitim kurumları ile Mekke Belediyesi'ni teşkil ettirmiştir. Krallığın rejimi demokrasi olarak benimsenmiş ve siyasi partiler oluşturulmuştur. Büyük bir bağımsız Arap devleti kurmak amacıyla yola çıkan Şerif Hüseyin isyanı, Arap ve İslam dünyasından beklediği desteği görmemiştir. Bilakis İslam dünyasının çoğunluğu bu isyana karşı çıkmıştır. İsyanın baş destekçisi olan İngiltere ise, isyanın kabul görmesi için propaganda faaliyetlerine girişmiş ancak bu propaganda da istenen desteğin elde edilmesini sağlayamamıştır. Nihayetinde, Arap dünyasını Osmanlı Devleti'nden ayırarak bağımsız hale getirme hareketine, Arap dünyasının büyük çoğunluğu katılmamıştır.

İngiliz sömürgesi olan Hindistan'daki üst düzey subaylar, Şerif Hüseyin isyanını desteklemiş olmasına rağmen, Hindistanlı Müslümanlar kutsal beldelerin Hristiyanların eline geçeceği endişesiyle isyanı hoş karşılamamışlardır. Nitekim Hindistan'ın Batı Bengal eyaletinin başkentinde yaşayan Kalküta Müslümanları, Şerif Hüseyin isyanını destekler yöndeki haberler nedeniyle bir halk toplantısı yapmış ve Mekke Emiri'ni destekleyenlerin İslam düşmanı olduğu şeklinde bildiriler yayınlamışlardır. Bu nedenle İngilizler Hindistan'da Şerif Hüseyin isyanı konusunda tartışmayı ve yazı yazmayı yasaklamıştır. Bunlara ek olarak İngiltere, propaganda faaliyetlerinde daha da ileri giderek Türklerin Kabe'yi bombaladığını iddia etmiş ve bu sayede Müslümanların Osmanlı Devleti'ne karşı cephe almasını sağlamaya çalışmıştır. Şerif Hüseyin isyanının, içerisinde ne denli tezatlar taşıdığını anlamak için şu anekdotlar oldukça önemlidir: Vahhabi düşüncesinde bir Arap lider isyan sırasında bir gün Kral Abdullah'a İngiliz Lawrence'la ilgili şu soruyu yöneltmiştir:

“Almanlar Türkleri etki altına aldı diye Türklerle savaşıyorsunuz. Peki ya bu adam kim oluyor? Almanlar Türklerin dostuysa, bunlar da sizin dostunuz, o halde ne diye savaşıyorsunuz?”

Yine başka bir Arap Lawrence'ı kastederek, “Şu kızıl suret de kim oluyor ve ne maksatla buraya geldi?” demiştir. Bu tepki, o dönem Arap kabilelerin Lawrence özelinde İngilizlerden ne kadar rahatsız olduğunu gözler önüne sermektedir. Şerif Hüseyin'in isyan etmesinin ardından, Osmanlı yönetimi tarafından Mekke Emirliği'nden azledilmiş, yerine 1 Temmuz 1916 tarihinde eski Mekke Emiri Şerif Abdumuttalip'in oğlu olan ve Ayan Meclisi üyeliği ve Evkaf Nazırlığı yapmış bulunan Şerif Ali Haydar atanmıştır.

Şerif Hüseyin 1922 yılında İngiltere'nin kendisine verdiği sözleri tutmadığını ve Arapları aldattığını söylemiştir. 1924 yılında ise Kıbrıs'a sürgün edilen Şerif Hüseyin, İngiltere'nin kendisine karşı değişen tutumuna şu şekilde tepki göstermiştir:

“...İngiliz Hükümeti bana dostu değil düşmanı gibi davranıyor, bunu hak edecek ne yaptım?”

Haşimi Krallığı'nın İbn Suud Tarafından Sonlandırılması

Şerif Hüseyin isyanı sırasında Arap Yarımadası'nda dört emirlik bulunmaktaydı. Bu emirlikler Necid'de Suudi, Necid'in kuzeyinde İbn Reşid, Asir'de İdrisi ve Yemen'de İmam Yahya emirlikleriydi. Şerif Hüseyin, isyan sırasında Yemen hakimi İmam Yahya'yı kendi tarafına çekmek için çabalamış fakat başarılı olamamıştı. Necid Emirliği, İbn Suud'un hakimiyeti altındaydı ve diğer emirliklerden daha güçlü bir konumdaydı. I. Dünya Savaşı'nın öncesinde, Osmanlı Devleti'nin çalkantılı olduğu ve savaşlarla meşgul bulunduğu bir dönemde, İbn Suud 1913'te Ahsa'yı işgal etmişti. Ardından Osmanlı yönetimi, İbn Suud tarafından işgal edilmiş olan Necid'i bir vilayet haline getirmiş ve buranın valilik ve kumandanlığını İbn Suud'a vermişti. Arap Yarımadası'nın tek hakimi olmak isteyen Şerif Hüseyin açısından, İbn Suud'un böylesi bir güce sahip olması ciddi bir problem teşkil ediyordu. Bu bağlamda Şerif Hüseyin, İbn Suud'a Osmanlı'ya karşı güçlerini birleştirmeyi teklif etmiş fakat İbn Suud bunu kabul etmemişti. İbn Suud, Şerif Hüseyin isyanına karşı destekler tarzda bir duruş sergiler gibi gözükse de genel olarak tarafsız durmayı seçmiştir. Şerif Hüseyin kendisini Arap Kralı ilan ettiğinde ise bu, İbn Suud nezdinde rahatsızlıkla karşılanmış ve Şerif Hüseyin'e tepki gösterilmiştir. Osmanlı Devleti'yle de tam anlamıyla yakınlaşmayan İbn Suud, 26 Aralık 1915'te İngiltere ile bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma, İbn Suud'un arka planda İngilizlerle iyi geçinmeye çalıştığını göstermektedir.

İngiltere, Şerif Hüseyin ve İbn Suud arasındaki anlaşmazlıkları bölgedeki güçleri birbirine karşı bir denge unsuru olarak kullanmak suretiyle aralarındaki çatışma ve sorunları kendi çıkarlarına uygun bir biçimde yönlendirme siyaseti bağlamında yönetmiştir. Bu anlaşmazlıkların en önemlisi, aslen büyük bir öneme sahip olmayan ancak Hicaz bölgesiyle Necid bölgesi arasındaki sınırda yer alan Hurma kasabası ile ilgili olmuştur. Hurma'nın yönetimi Halid bin Lüey'in elinde bulunmakla, kasaba halkının büyük çoğunluğu Vahhabi mezhebine mensuptu. Şerif Hüseyin, İbn Lüey'i kontrolü altına almak için oğlu Abdullah'ın başında bulunduğu bir orduyu Hurma'ya göndermişti. Lüey bölgede zorbaca uygulamalarda bulunmakta ve insanları Vahhabi inancını benimsemeye zorlamaktaydı. Başlangıçta çatışmadan kaçınan İbn Suud, Emir Abdullah'ın Turaba'ya hareket etmesi ve bölgedeki Vahhabilerin kendisinden yardım istemesi üzerine, bölgeye birlik göndermiştir. 25 Mayıs 1919'da Emir Abdullah'ın kuvvetleri yenilmiş ve böylece Turaba Savaşı'yla birlikte İbn Suud, Hicaz yönünde ilerlemeye başlamıştır. Turaba Savaşı'nı takip eden süreçte Necid'de ekonomik bir kriz meydana gelmiş, Hicaz'ın ticari konumu ve hac gelirleri, İbn Suud'un Hicaz'a yönelmesinde etken oluşturmuştur. Bu esnada 5 Mart 1924'te, Şerif Hüseyin Müslümanların halifesi olduğunu ilan etmiş, bunun üzerine İbn Suud Riyad'da bu meseleyle ilgili olarak bir toplantı gerçekleştirmiştir.

Neticede, Şerif Hüseyin'in hacılardan aldığı vergiler ve hac hizmetlerinin fiyatının artması bahanesiyle 5 Haziran 1924 tarihinde İbn Suud, Hicaz'a saldırmaya karar vermiştir. Bu kararın akabinde öncelikle Taif'e bir saldırı gerçekleştirilerek burası ele geçirilmiştir. Bunun üzerine Şerif Hüseyin İngiltere'den yardım istese de, İngilizler tarafsız olduklarını açıklamış ve Şerif Hüseyin, krallığını oğlu Emir Ali'ye bırakmak durumunda kalmıştır. Taif'in ele geçirilmesinden sonra İbn Suud, Hicaz Haşimi Krallığı'nın merkezi Mekke'ye hareket etmiştir. İngiltere'nin Mekke'de yaşayan yaklaşık sekiz bin Hint Müslümanı deniz yoluyla Mekke'den tahliye etmesi üzerine, Şerif Hüseyin de 5 Ekim 1924 tarihinde Cidde'ye gitmiştir. İbn Suud 18 Ekim'de ise Mekke'ye girmiş ve Şerif Hüseyin'in köşkünü ele geçirmiştir.

Mekke'yi kaybetmesinin ardından Emir Ali, Cidde şehrini Hicaz Haşimi Krallığı'nın başkenti yapmıştır. Ancak İngiltere Hicaz Haşimi Krallığı'nın yeni hükümetini tanımamıştır. İbn Suud, bunun ardından Cidde'yi de kuşatmış, İngilizlerin desteğini artık alamayan Emir Ali ise İbn Suud'la anlaşma yapmak istemiş fakat netice alamamıştır. İbn Suud, 22 Aralık 1925'te Cidde'yi ele geçirmiştir. Emir Ali ise, İngiliz korumasında deniz yoluyla kardeşi Faysal'a sığınmıştır. Böylece Hicaz Haşimi Krallığı, 1925 senesinde yıkılmıştır. Ardından Abdülaziz İbn Suud, 8 Ocak 1926'da kendisini Hicaz Kralı ve Necid ve Mülhakatının Sultanı ilan etmiş, İngiltere, Fransa ve Rusya, Abdülaziz İbn Suud'un krallığını tanımıştır. Şerif Hüseyin isyanıyla başlayan ve Hicaz Haşimi Krallığı'yla devam eden süreç, böylece sonlanmış; isyanın mimarı Şerif Hüseyin ise ömrünün geri kalanını Kıbrıs'ta geçirerek, 4 Haziran 1931 yılında Ürdün-Amman'da oğlunun yanında yaşamını yitirmiş, Kudüs'e defnedilmiştir. Osmanlı Devleti'nin zor bir durumda olduğu I. Dünya Savaşı esnasında isyan eden ve Hicaz, daha da genel olarak Arap Yarımadası topraklarının Osmanlı hakimiyetinden çıkmasına yol açan Şerif Hüseyin'in, bazı kaynaklarda ölümünden önce yaptığından pişman olduğu ve hatasını anladığı iddia edilmiştir. Zira İngiltere, Şerif Hüseyin'e verdiği sözleri yerine getirmemiş ve Hicaz Haşimi Krallığı'nın yıkılmasına göz yummuştur.

Yararlanılan Kaynaklar

Taha Öztürk, Şerif Hüseyin'den Suud Ailesi'ne, Hicaz Bölgesi'nin Yönetiminde İngiliz Nüfuzu

Ömer Kürkçüoğlu, Osmanlı Devleti'ne Karşı Arap Bağımsızlık Hareketi (1908-1918)

Ali Bilgenoğlu, Osmanlı Devleti'nde Arap Milliyetçi Cemiyetleri

Alber Hourani, Arap Halkları Tarihi

Cemal Kutay, Tarihte Türkler Araplar: Hilafet Meselesi

Selim Ali Selam, Beyrut Şehremini'nin Anıları (1908-1918)

Emir Şekip Arslan, Bir Arap Aydınının Gözüyle Osmanlı Tarihi ve I. Dünya Savaşı Anıları

Ernest Dawn, Osmanlıcılıktan Arapçılığa

Hasan Kayalı, Jön Türkler ve Araplar Osmanlı İmparatorluğu'nda Osmanlılık Erken Arap Milliyetçiliği ve İslamcılık (1908-1918)

Naci Kaşif Kıcıman, Medine Müdafası Hicaz Bizden Nasıl Ayrıldı?

Cemal Ayman, Cemal Paşa'nın Casusu İdim

Alpay Kabacalı, Arap Çöllerinde Türkler

Cafer El-Askeri, İsyancı Arap Ordusunda Bir Harbiyeli

***Bu çalışmanın tüm hakları, Taha Öztürk'e aittir.**

[status draft]

[nogallery]

[geotag on]

[publicize off|twitter|facebook]

[category araştırma]

[tags ANALİZ, ARAŞTIRMA, TARİH, Şerif Hüseyin İsyanı, Haşimi Krallığı]